

پژوهش‌های تجربی حسابداری

سال اول، شماره ۳، بهار ۱۳۹۱، صص ۵۳-۶۸

بررسی تطبیقی کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های درمانده و

غیر درمانده مالی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

شکراله خواجهی*، انور بایزیدی**، سعید جبارزاده کنگرلویی***

تاریخ دریافت: ۹۰/۰۵/۱۰

تاریخ تصویب: ۹۰/۰۹/۰۵

چکیده

هدف این پژوهش مقایسه کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های درمانده و غیر درمانده مالی در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. تعداد ۷۰ شرکت درمانده مالی و ۷۰ شرکت غیر درمانده مالی فعال در بورس اوراق بهادار تهران طبق متغیرهای مدل آلتنن و اسپواک (۱۹۸۳) و ضرایب تعدیل شده آن بر اساس اندازه این متغیرها در شرکت‌های عضو نمونه در دوره‌ی زمانی ۱۳۸۱-۱۳۸۸ انتخاب شد. برای تعیین کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌ها از مدل بارث و همکاران (۲۰۰۱)، جهت مقایسه کیفیت گزارش‌گری مالی از آزمون t مستقل و به منظور آزمون برابری واریانس‌ها در دو جامعه مورد نظر از آزمون لون استفاده شد. نتایج نشان می‌دهد که کیفیت گزارش‌گری مالی در شرکت‌های غیر درمانده مالی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در مقایسه با شرکت‌های درمانده مالی پایین‌تر و از پایداری کمتری برخوردار است. از یافته‌های به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که یا شرکت‌های غیر درمانده مالی فعال در بورس اوراق بهادار تهران مبادرت به دست‌کاری سود می‌کنند و یا شرایط نامساعد اقتصادی در کشور، پیش‌بینی جریان‌های نقد آتی را دچار مشکل کرده و باعث کاهش کیفیت گزارش‌گری مالی در شرکت‌های غیر درمانده مالی فعال در بورس طبق نتایج این پژوهش شده است.

واژگان کلیدی: کیفیت گزارش‌گری مالی، شرکت‌های درمانده مالی، شرکت‌های غیردرمانده مالی، مدل آلتنن و

اسپواک

طبقه بندی موضوعی: M43 و M41، G14، G12، D80

*دانشیار گروه حسابداری دانشگاه شیراز (نویسنده مسئول) (shkhajavi@rose.shirazu.ac.ir)

** کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه شیراز (bayazidi.a@gmail.com)

*** عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه (dr_jabbarzadeh@yahoo.com)

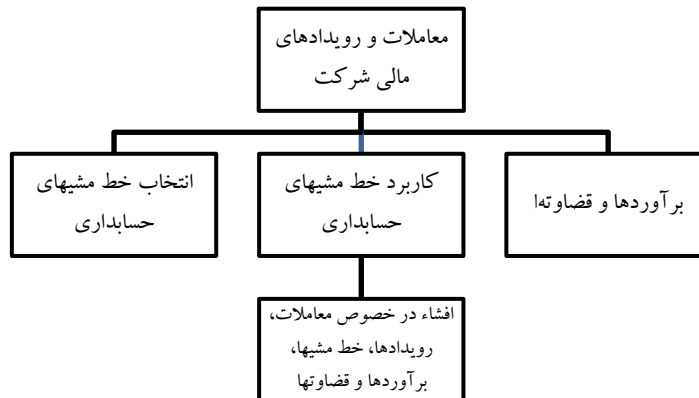
مقدمه

امروزه سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری نقش بسیار مهمی در گردش فعالیت سازمان‌ها ایفا می‌کنند و در مجموعه محیط اقتصادی کشورها وظیفه‌ای با اهمیت بر عهده دارند. بسیاری از تصمیمات اقتصادی بر اساس اطلاعات حاصل از این سیستم‌ها اتخاذ می‌شود و سهم عمده‌ای از مبادلات اوراق بهادار به خرید و فروش سهام شرکت‌ها اختصاص دارد که آن نیز به نوبه خود می‌تواند تحت تأثیر ارقام و اطلاعات حسابداری باشد. هرگونه تحقیق در زمینه نحوه اثرگذاری اطلاعات حسابداری بر طیف وسیع تصمیم‌گیرندگان ذی‌نفع در شرکت‌ها، به درک بهتر از چگونگی نقش این اطلاعات و ضرورت افشای بیش‌تر و بهتر آن‌ها کمک می‌کند (ثقفی و عرب‌مازار، ۱۳۸۹).

نقش اصلی گزارش‌گری مالی انتقال اثربخش اطلاعات مالی به افراد برون سازمانی به روشی معتبر و به موقع است (بولو، ۱۳۸۶)، که یکی از اهداف عمده آن فراهم ساختن اطلاعات لازم برای ارزیابی عملکرد و توان سودآوری بنگاه اقتصادی است. شرط لازم برای دستیابی به این هدف، ارائه اطلاعات مالی به نحوی است که ارزیابی عملکرد گذشته را ممکن سازد و در سنجش توان سودآوری و پیش‌بینی فعالیت‌های آتی بنگاه اقتصادی موثر واقع گردد (برادران حسن زاده و بادآور نهندي، ۱۳۸۸). در این میان، درماندگی مالی اخیر شرکت‌های بزرگ و بین‌المللی از جمله انرون و ورلدکام از یک طرف و افزایش شمار تقلب در گزارش‌گری مالی، موجب بروز نگرانی‌هایی درباره کیفیت گزارش‌گری مالی و خدشه‌دار شدن اعتبار حسابداری شده است. حرفه حسابداری و حسابرسی نیز در راستای چاره‌جویی و جلب اعتماد عمومی از دست رفته، به تدبیر راهکارهایی همچون تغییر رویکرد تدوین استانداردهای حسابداری از استانداردهای مبتنی بر قواعد به استانداردهای مبتنی بر اصول، تأکید بر استقلال حسابرسان و نظام راهبری شرکتی برای حمایت از منافع سهامداران جزء و تنظیم مقررات انتظامی حرفه حسابداری و حسابرسی پرداخته است. اما با وجود سازوکارهای نظارتی یکسان بر گزارش‌گری مالی شرکت‌ها، به نظر می‌رسد که شرکت‌ها از کیفیت گزارش‌گری مالی یکسانی برخوردار نیستند و این امر بیان‌گر آن است که احتمالاً عوامل متعدد دیگری باعث ایجاد تفاوت در کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌ها می‌شود (نیکومرام و بادآور نهندي، ۱۳۸۸).

کیفیت گزارش‌گری مالی به محدوده‌ای اشاره دارد که در آن، گزارش‌های مالی شرکت، وضعیت اقتصادی و عملکرد آن را در طی یک دوره زمانی اندازه‌گیری و به صورت صادقانه ارائه می‌کند. اگر چه در ادبیات مربوط به کیفیت گزارش‌گری مالی و به ویژه کیفیت سود با تأکید بر اصول حسابداری حاکم بر گزارش‌گری مالی، به طور ضمنی بر کیفیت صورت‌های مالی تمرکز شده است، ولی بحث جامع در خصوص کیفیت گزارش‌گری مالی باید فراتر از کیفیت صورت‌های مالی باشد، زیرا شرکت‌ها اطلاعات مالی خود را می‌توانند با استفاده از روش‌های دیگری به غیر از صورت‌های مالی هم چون نشریات مالی، گزارش تحلیل‌گران، سخنرانی‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی اینترنتی و غیره منتشر نمایند. از طرف دیگر، گزارش‌گری مالی فقط یک محصول نهایی نیست، بلکه فرآیندی متشکل از چندین جزء می‌باشد که کیفیت گزارش‌گری مالی در نهایت بستگی به کیفیت هر بخش از فرآیند گزارش‌گری مالی دارد. فرآیند گزارش‌گری مالی در نمودار (۱) ارائه شده است.

علاوه بر این، رویکردهای متفاوت دیگری در خصوص ارزیابی کیفیت گزارش‌گری مالی وجود دارد که می‌توان آن‌ها را در دو گروه طبقه‌بندی نمود. گروه اول رویکرد مبتنی بر نیاز استفاده‌کنندگان می‌باشد که بر مسائل مرتبط با ارزیابی و سودمندی اطلاعات مالی برای استفاده‌کنندگان تمرکز دارد. چارچوب نظری هیأت استانداردهای حسابداری مالی اولین نمونه از این مدل می‌باشد و بر اساس اهداف کلی گزارش‌گری مالی یعنی فراهم کردن اطلاعات سودمند برای استفاده‌کنندگان جهت اتخاذ تصمیمات سرمایه‌گذاری و اعطای اعتبار و نظایر آن تعریف شده است. گروه دوم، رویکرد مبتنی بر حمایت از سرمایه‌گذار و سهامدار می‌باشد که بر مسائل مرتبط با نحوه اداره شرکت و مباشرت تأکید دارد. در این گروه، کیفیت گزارش‌گری مالی به طور عمده بر حسب افشای کامل و منصفانه برای سهام‌داران تعریف می‌شود و کیفیت گزارش‌گری مالی عبارت است از اطلاعات مالی کامل و شفاف که مانع گمراهی یا ایجاد ابهام برای استفاده‌کنندگان شود (جونز و بلنچت، ۲۰۰۰).

نمودار(۱): فرآیند گزارش‌گری مالی

پژوهش‌های متعددی در خصوص اندازه‌گیری کیفیت گزارش‌گری مالی از قبیل (بیمن و ورکچیا، ۱۹۹۶)، (بارث و همکاران، ۲۰۰۱)، (ایسلی و اوهارا، ۲۰۰۳) و (میخائیل و همکاران، ۲۰۰۳) انجام شده که در آن دقت اطلاعات مالی به عنوان معیار اندازه‌گیری کیفیت گزارش‌گری مالی مورد استفاده قرار گرفته است. دقت اطلاعات مالی بیان‌گر توانایی اجزای سود تعهدی حسابداری (تحت شرایط انعطاف‌پذیری و اختیار عمل در انتخاب از میان رویه‌ها و برآوردهای حسابداری) برای پیش‌بینی جریان‌های نقدی مورد انتظار آینده می‌باشد. بنابراین بالا بودن دقت و توان پیش‌بینی‌کنندگی اجزای سود تعهدی از شاخص‌های تعیین محتوای اطلاعاتی و کیفیت بالای گزارش‌گری مالی می‌باشد (کوهن، ۲۰۰۴).

از زمان تدوین مبانی نظری گزارش‌گری مالی و استانداردهای حسابداری، پژوهش‌های متعددی درباره‌ی کیفیت اطلاعات مالی گزارش‌شده از طریق سیستم حسابداری انجام شده است. نتایج پژوهش‌های انجام‌شده توسط گلوستن و میلگروم (۱۹۸۵)، امیهود و مندلسون (۱۹۸۶)، دیاموندو و ورکچیا (۱۹۹۱) و ایسلی و اوهارا (۲۰۰۳) نشان می‌دهد که افزایش کیفیت اطلاعات مالی به کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و در نتیجه، کاهش هزینه حقوق صاحبان سهام منجر می‌شود.

همچنین پژوهش‌های انجام‌شده توسط هیلی، هاتون و پالپو و همکاران^۱ (۱۹۹۹) بیان‌گر آن است که بهبود گزارش‌گری مالی موجب افزایش درجه نقدشوندگی سهام و بهبود عملکرد سهام می‌شود. ورکچیا و لئوز (۲۰۰۴) نشان دادند که کیفیت پایین گزارش‌گری مالی منجر به ایجاد ریسک اطلاعات و افزایش هزینه سرمایه می‌شود (بولو، ۱۳۸۶). سان (۲۰۰۵)

پژوهشی انجام داد که نتایج آن نشان می‌دهد، پیش بینی کیفیت بالا برای گزارش‌گری مالی در زیرساخت‌های قانونی، سیاسی و اقتصادی موجب بهبود کارایی تخصیص سرمایه می‌شود. رج‌گوپال و ون کاتاجلم (۲۰۰۵) نشان دادند که کیفیت گزارش‌گری مالی از لحاظ آماری با نوسانات بازده سهام دارای رابطه منفی می‌باشد. وردی (۲۰۰۶) در پژوهشی اثبات نمود که گزارش‌گری مالی با کیفیت به افزایش کارایی سرمایه‌گذاری کمک می‌کند.

در فرهنگ لغت آکسفورد واژه Distress به معنای پریشانی، درد، اندوه، فقدان منابع پولی و تنگدستی آورده شده است. در ادبیات مالی نیز تعاریف مختلف از درماندگی دیده می‌شود. گوردون (۱۹۷۱) در یکی از مطالعات خود بر روی نظریه درماندگی، آن را به عنوان کاهش قدرت سودآوری شرکت تعریف کرده است که احتمال عدم توانایی پرداخت بهره و اصل بدهی را افزایش می‌دهد (سعیدی و آقایی، ۱۳۸۸).

در واقع درماندگی مالی به عنوان پایان راه و فعالیت بنگاه اقتصادی است که در این راستا درک صحیح و شناخت علل پدید آورنده درماندگی مالی توسط مدیریت مالی شرکت‌ها بسیار ضروری و با اهمیت است. زیرا مدیران مالی چنانچه آگاهی کافی از علل و عوامل به وجود آورنده درماندگی مالی داشته باشند، می‌توانند با شناسایی به موقع علائم بحران‌های مالی در شرکت، قبل از سقوط شرکت، مدیریت را آگاه سازند و راه‌کارهای پیشگیرانه را ارائه نمایند (جبارزاده کنگرلوئی و همکاران، ۱۳۸۸).

از نقطه نظر اقتصادی، درماندگی را می‌توان به زیان ده بودن شرکت تعبیر کرد که در این حالت شرکت دچار عدم موفقیت شده است. در واقع در این حالت نرخ بازدهی سرمایه کمتر از نرخ هزینه سرمایه می‌باشد. حالت دیگر درماندگی زمانی رخ می‌دهد که شرکت موفق به رعایت کردن یک یا تعداد بیشتری از بندهای مربوط به قرارداد بدهی، مانند نگاه داشتن نسبت جاری یا نسبت ارزش ویژه به کل دارایی‌ها طبق قرارداد نمی‌شود. به این حالت نکول تکنیکی گفته می‌شود. حالات دیگری از درماندگی عبارتند از زمانی که ارزش ویژه شرکت عددی منفی شود (راعی و فلاح پور، ۱۳۸۷).

اختیار عمل مدیران در استفاده از اصول تحقق و تطابق، برآورد و پیش‌بینی از جمله عواملی است که کیفیت گزارش‌گری مالی را به طور اعم و کیفیت سود را به طور اخص تحت تأثیر قرار می‌دهد. از یک سو، به دلیل آگاهی بیش‌تر مدیران از امورات شرکت، انتظار می‌رود که به گونه‌ای اطلاعات تهیه و ارائه گردد که وضعیت شرکت را به بهترین نحو

منعکس کند. از سوی دیگر، ممکن است بنا به دلایلی نظیر ابقا در شرکت، دریافت پاداش و سایر عوامل، مدیریت خواسته یا ناخواسته از طریق فرایند مدیریت سود، وضعیت مالی شرکت را به صورت مطلوب جلوه دهد. بنابراین کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌ها، تحت تأثیر اقدامات و صلاحدید مدیریت جهت بهتر نشان دادن وضعیت مالی، دست‌خوش تغییرات می‌شود و پایین می‌آید (خواجوی و ناظمی، ۱۳۸۴).

پژوهش‌های گسترده‌ای در سطح جهان در خصوص عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر کیفیت گزارش‌گری مالی به انجام رسیده است. اما با توجه به بررسی ادبیات، به نظر می‌رسد که مطالعات در خصوص تأثیر احتمالی درماندگی مالی شرکت‌ها بر کیفیت گزارش‌گری مالی آن‌ها بسیار اندک باشد. بنابراین، در این پژوهش به بررسی مقایسه‌ای کیفیت گزارش‌گری مالی در شرکت‌های درمانده و غیر درمانده مالی پرداخته شده است، تا نگرش جدیدی در خصوص کیفیت گزارش‌گری مالی از منظر درماندگی مالی در ادبیات مربوط به کیفیت گزارش‌گری مالی ایجاد گردد.

پیشینه پژوهش

سوئنی (۱۹۹۴)، دریافت که شرکت‌های درمانده مالی، قبل از درماندگی مالی دست به گزینش‌های حسابداری بیش‌تری بر روی درآمدهای افزایشی می‌زنند. لاجیلی و زگال^۲ (۲۰۱۰) به این نتیجه رسیدند که شرکت‌های دارای بحران و درماندگی مالی، شاخص‌های سلامت مالی و تجاری پایین‌تری دارند.

بوتینگ و همکاران (۲۰۱۱) تأثیر درماندگی مالی را بر تصمیم‌گیری‌های غیراخلاقی مدیران در هموارسازی سود مورد پژوهش قرار دادند. در این پژوهش تأثیر فرهنگ سازمانی، عوامل فردی، فشارهای محیطی بر تصمیم‌گیری‌های مدیران در مدیریت سود در زمان مواجه شدن با درماندگی مالی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج پژوهش بیانگر این بود که ارزش‌های اخلاقی و موقعیت‌های فردی افراد، تصمیم‌گیری آن‌ها را در بحران‌های مالی تحت تأثیر قرار می‌دهد.

طالب‌نیا و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهشی تحت عنوان اثر درماندگی مالی بر کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به این نتیجه رسیدند که درماندگی مالی در مرحله نهفتگی، مرحله کسری وجه نقد و عدم قدرت پرداخت دیون

مالی و تجاری و همچنین در مرحله عدم قدرت پرداخت دیون کامل (درماندگی مالی کامل) اثر معنی داری بر کیفیت گزارش‌گری مالی ندارد.

فرضیه پژوهش

در این پژوهش فرضیه زیر مطرح شده است:

بین کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های درمانده و غیر درمانده (از نظر مالی) پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تفاوت معنی داری وجود دارد.

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این پژوهش، کلیه‌ی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای دوره زمانی ۱۳۸۱-۱۳۸۸ می‌باشد. وجود برخی ناهمگنی‌ها در بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران موجب گردید تا برخی شرایط ویژه برای انتخاب شرکت‌های مورد آزمون در نظر گرفته شود:

۱. قبل از سال ۱۳۸۱ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشد.
  ۲. در دوره زمانی پژوهش تغییر سال مالی نداده و سال مالی آن‌ها منتهی به ۲۹ اسفند باشد.
  ۳. جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی نباشد.
- با در نظر گرفتن این ویژگی‌ها، نمونه آماری مشتمل بر ۱۷۶ شرکت گردید. از این ۱۷۶ شرکت و با استفاده از مدل آلتمن و اسپیواک^۳ (۱۹۸۳) تعدیل شده و بر اساس ضرایب متغیرهای مدل در شرکت‌های نمونه، تعداد ۷۰ شرکت حائز درماندگی مالی ($Z' < 1.33$) شدند. در مرحله بعد در بین شرکت‌های باقی‌مانده (۱۰۶ شرکت باقی‌مانده) ۷۰ شرکت غیر درمانده مالی ($Z' > 2.9$) که دارای بالاترین مقدار Z بودند، جهت مقایسه با شرکت‌های درمانده مالی انتخاب گردید.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع پس رویدادی است، یعنی بر مبنای تجزیه و تحلیل اطلاعات گذشته (صورت‌های مالی شرکت‌ها) انجام می‌گیرد (حافظ نیا، ۱۳۸۵). از طرف دیگر، از آن-جا که این پژوهش در پی مقایسه کیفیت گزارش‌گری مالی در شرکت‌های درمانده و غیر

درمانده مالی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد، بنابراین در زمره پژوهش‌های علی-مقایسه‌ای قرار دارد.

روش گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش

به دلیل قابل اتکا بودن گزارش‌های مالی شرکت‌های عضو بورس اوراق بهادار تهران، از این گزارش‌ها به عنوان اصلی‌ترین منبع اطلاعاتی جهت انجام پژوهش استفاده شده است. در این پژوهش به منظور تعیین پس‌مانده‌های رگرسیونی در هر سال و برای هر شرکت به عنوان معیار معکوس کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت در سال مذکور در بین شرکت‌های درمانده مالی و شرکت‌های غیر درمانده مالی به طور جداگانه از روش رگرسیونی تلفیقی^۴ در نرم‌افزار اقتصادسنجی Eviews6 و جهت آزمون فرضیه پژوهش یعنی مقایسه کیفیت گزارش‌گری مالی در شرکت‌های درمانده و غیر درمانده مالی از آزمون t مستقل و به منظور آزمون برابری واریانس‌ها در دو جامعه مورد نظر از آزمون لون^۵ و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار آماری SPSS استفاده شده است (کلانتری، ۱۳۸۷، ۱۲۳-۱۲۲). لازم به ذکر است با استفاده از آزمون F لیمر در نرم‌افزار Eviews 6، مدل رگرسیونی تلفیقی انتخاب شده است.

مدل پیش‌بینی درماندگی مالی

ابتدا بر اساس متغیرهای مدل پیش‌بینی درماندگی مالی آلتمن و اسپواک (۱۹۸۳) که به شرح زیر می‌باشد:

$$X_1 = \text{کل دارایی‌ها} / \text{سرمایه در گردش}$$

$$X_2 = \text{کل دارایی‌ها} / \text{سود انباشته}$$

$$X_3 = \text{کل دارایی‌ها} / \text{درآمد قبل از بهره و مالیات}$$

$$X_4 = \text{ارزش دفتری بدهی} / \text{ارزش دفتری حقوق صاحبان سرمایه}$$

$$X_5 = \text{کل دارایی‌ها} / \text{کل فروش}$$

تعداد ۷۰ شرکت که از نظر میانگین این نسبت‌ها تفاوت معنی‌داری با ۷۰ شرکت باقی‌مانده در نمونه داشتند، به عنوان شرکت‌های درمانده مالی انتخاب و بقیه به عنوان شرکت‌های غیر درمانده مالی در نظر گرفته شدند.

لازم به ذکر است که مدل رگرسیونی نهایی بر اساس متغیرهای مدل فوق و ضرایب تعدیل شده آن بر اساس شرکت‌های بررسی شده به صورت زیر است:

$$Z' = 0.341x_1 + 1.217x_2 + 2.118x_3 + 0.319x_4 + 1.168x_5$$

و نقطه انقطاعی^۶ آن عدد ۱/۶۳ می‌باشد. به این ترتیب که شرکت‌های درمانده مالی دارای $Z' < 1.63$ و شرکت‌های غیردرمانده مالی دارای $Z' > 1.63$ بودند.

مدل آماری اندازه‌گیری کیفیت گزارش‌گری مالی

دقت اطلاعات مالی به عنوان معیار اندازه‌گیری کیفیت آن در نظر گرفته می‌شود. برای اندازه‌گیری میزان دقت اطلاعات مالی به صورت تجربی، از پس‌ماندهای معادله رگرسیون پیش‌بینی جریان‌های نقد آینده با استفاده از اجزای تشکیل دهنده سود عملیاتی حسابداری یک دوره قبل استفاده شد (بارث و همکاران، ۲۰۰۱):

$$CFO_{i,t+1} = \beta_0 + \beta_1 CFO_{i,t} + \beta_2 \Delta AR_{i,t} + \beta_3 \Delta INV_{i,t} + \beta_4 \Delta AP_{i,t} + \beta_5 DEPR_{i,t} + \beta_6 OTHER_{i,t} + \varepsilon_{i,t+1}$$

CFO = جریان‌های نقد عملیاتی

ΔAR = تغییر در حساب‌های دریافتی

ΔINV = تغییر در موجودی‌ها

ΔAP = تغییر در حساب‌های پرداختنی و بدهی‌های معوق

$DEPR$ = هزینه استهلاک دارائی‌های ثابت مشهود و نامشهود

$OTHER$ = خالص سایر اقلام تعهدی که به صورت زیر محاسبه شد:

$$OTHER_{i,t} = OP_{i,t} - (CFO_{i,t} + \Delta AR_{i,t} + \Delta INV_{i,t} - \Delta AP_{i,t} - DEPR_{i,t})$$

OP = سود عملیاتی

ε = مقدار خطا که فرض شد دارای میانگین صفر و واریانس ثابت باشد.

معیار تجربی اندازه‌گیری کیفیت گزارش‌گری مالی، قدر مطلق پس‌ماندها یعنی

$$RQ_{i,t} = |\varepsilon_{i,t+1}|$$

و کیفیت بالای گزارش‌گری مالی است.

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های درمانده و غیردرمانده مالی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در نگاره (۱) ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهد که کیفیت

گزارش‌گری مالی در شرکت‌های غیر درمانده مالی به دلیل بالا بودن میانگین پس‌مانده‌های رگرسیونی به مراتب پایین‌تر از کیفیت گزارش‌گری مالی در شرکت‌های درمانده مالی است. با مقایسه ضریب تغییرات پس‌مانده‌های رگرسیونی (حاصل تقسیم انحراف معیار بر میانگین) به این نتیجه می‌رسیم که پایداری میانگین پس‌مانده‌های رگرسیونی در شرکت‌های غیر درمانده مالی به مراتب پایین‌تر از شرکت‌های درمانده مالی است (۲/۴۸ در مقابل ۰/۶۵) یعنی هر چند کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های غیر درمانده مالی در مقایسه با شرکت‌های درمانده مالی پایین‌تر است ولی از دوام و پایداری پایین‌تری نیز برخوردار است.

آمار گروهی کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های درمانده و غیر درمانده مالی در نگاره (۲) نیز با توجه به پایین بودن میانگین خطای استاندارد کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های درمانده مالی، دلالت بر بالا بودن کیفیت گزارش‌گری مالی در این شرکت‌ها دارد.

نگاره (۱): آمار توصیفی کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های درمانده و غیر درمانده

آماره‌ها / نوع شرکت	تعداد سال-شرکت	مینیمم	ماکزیمم	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
درمانده مالی	۵۶۰	۱۳۲/۴۳	۲۳۲۲۴۵/۷	۱۷۳۴۴/۴۵	۱۱۳۴۵/۳۴	۰/۶۵
غیردرمانده مالی	۵۶۰	۳۳۴/۸۱	۳۴۲۳۴۵۶	۱۳۴۱۱۳/۷	۳۳۲۴۵۶/۷۸	۲/۴۸

نگاره (۲): آمار گروهی کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های درمانده و غیر درمانده

آماره‌ها / نوع شرکت	تعداد سال-شرکت	میانگین	انحراف معیار	میانگین خطای استاندارد
درمانده مالی	۵۶۰	۱۷۳۴۴/۴۵	۱۱۳۴۵/۳۴	۱۱۰۳/۱۴
غیردرمانده مالی	۵۶۰	۱۳۴۱۱۳/۷	۳۳۲۴۵۶/۷۸	۱۵۶۷۴/۶۵

نتایج مربوط به مقایسه کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های درمانده و غیر درمانده مالی در نگاره (۳) ارائه شده است. نتایج مربوط به آزمون لون با توجه به آماره‌ی $F(۱۱۱/۰۵)$ و سطح معنی‌داری (۰/۰۰۰) نشان می‌دهد که واریانس گروه شرکت‌های درمانده و غیر درمانده مالی با هم برابر نمی‌باشد و لذا در این حالت برای مقایسه میانگین‌های دو گروه مذکور باید از

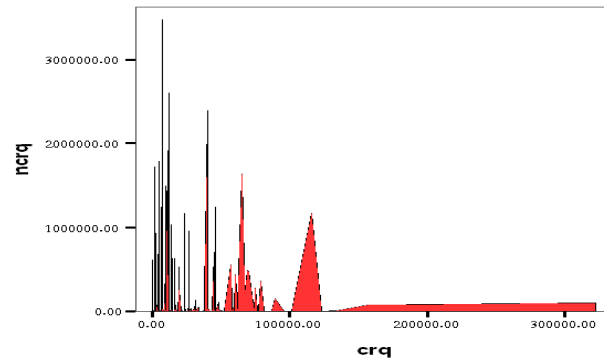
مقدار t مستقل برای واریانس‌های غیر برابر استفاده کرد. مقدار آماره t (۶/۵۶۱-) و سطح معنی‌داری (۰/۰۰۰) دلالت بر وجود تفاوت معنی‌دار بین کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های درمانده و غیر درمانده مالی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران دارد. برآورد نقطه‌ای تفاوت میانگین بین دو گروه ۱۱۶۷۶۹- و برآورد فاصله‌ای تفاوت میانگین دو گروه در سطح اطمینان ۹۵٪ (۹۳۳۲۱- و ۱۵۲۵۳۱-) می‌باشد.

تکراه (۳): آزمون مقایسه کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های درمانده

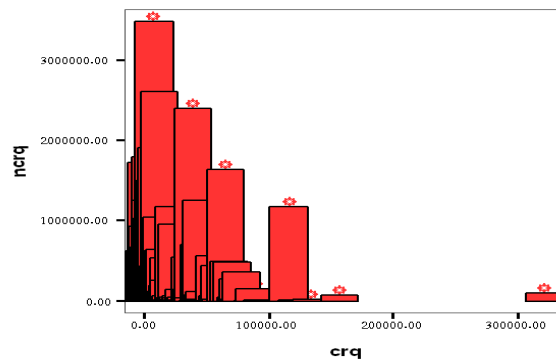
و غیر درمانده

آزمون t (برابری واریانس‌ها)					آزمون لون (برابری واریانس‌ها)				
فاصله اطمینان ۹۵٪		اختلاف خطای معیار	اختلاف میانگین‌ها	سطح معناداری	درجه‌ی آزادی	آماره t	سطح معناداری		آماره F
پایین	بالا								
-۱۵۲۴۳۲	-۹۳۵۴۱/۶	۱۶۱۳۲/۴	-۱۱۶۷۶۹	۰/۰۰	۱۱۱۸	-۶/۵۶	۰/۰۰	۱۱۱/۰۵	برابری واریانس‌ها
-۱۵۲۵۳۱	-۹۳۳۲۱	۱۶۱۳۲/۴	-۱۱۶۷۶۹	۰/۰۰	۵۶۲/۴	-۶/۵۶	-	-	عدم برابری واریانس‌ها

نمودار ناحیه‌ای و میله‌ای مقایسه کیفیت گزارش‌گری شرکت‌های درمانده و غیر درمانده مالی به ترتیب در نمودارهای (۲) و (۳) دیده می‌شود. لازم به ذکر است که کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های غیر درمانده مالی روی محور عمودی و کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های درمانده مالی روی محور افقی ارائه شده است. نتایج نمودارهای مذکور نیز دلالت بر پایین بودن کیفیت گزارش‌گری مالی در شرکت‌های غیر درمانده مالی در بورس اوراق بهادار تهران دارد و لذا لازم است که استفاده‌کنندگان از گزارش‌های مالی و همچنین نهادهای قانون‌گذاری و ناظر بر عملکرد مالی شرکت‌های فعال در بورس اوراق بهادار توجه ویژه‌ای به این موضوع داشته باشند.

نمودار (۲): نمودار ناحیه‌ای مقایسه کیفیت گزارش‌گری شرکت‌های
درمانده و غیر درمانده

نمودار (۳): نمودار میله‌ای مقایسه کیفیت گزارش‌گری شرکت‌های درمانده
و غیر درمانده

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

هدف از انجام این پژوهش، مقایسه کیفیت گزارش‌گری مالی در شرکت‌های درمانده و غیر درمانده مالی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در حالت کلی تفاوت معنی‌داری بین کیفیت گزارش‌گری مالی در شرکت‌های درمانده و غیر درمانده مالی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران وجود دارد و کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های غیر درمانده مالی فعال در بورس در مقایسه با شرکت‌های درمانده مالی پایین‌تر است. بالا بودن پسماندهای رگرسیونی (پایین بودن کیفیت گزارش‌گری مالی) در رابطه با شرکت‌های غیر درمانده مالی می‌تواند به دلایل زیر باشد: ۱. ممکن است بنا

به دلایلی نظیر ابقا در شرکت، دریافت پاداش و سایر عوامل، مدیریت شرکت‌های فعال در بورس اوراق بهادار تهران خواسته یا ناخواسته از طریق فرایند مدیریت سود، وضعیت مالی شرکت را به صورت مطلوب جلوه داده باشد. بنابراین کیفیت گزارش‌گری مالی این شرکت‌ها، تحت تأثیر اقدامات و صلاح‌دید مدیریت جهت بهتر نشان دادن وضعیت مالی، دست‌خوش تغییرات گشته و موجب پایین آمدن کیفیت گزارش‌گری مالی گردیده است. ۲. شرایط پیچیده و مبهم اقتصادی و جو سیاسی حاکم بر کشورمان، ممکن است پیش‌بینی جریان‌های نقد آتی را به هم زده باشد و باعث پایین آمدن کیفیت گزارش‌گری مالی در شرکت‌های فعال در بورس اوراق بهادار تهران شده است و ۳. بالا رفتن انتظارات سهام‌داران به دلیل شرایط نامساعد اقتصادی در کشورمان و یا وجود تعداد زیادی سهام‌دار مبتدی در بازار سهام ایران ممکن است باعث به هم ریختن این معادلات و ناتوانی اقلام حسابداری شرکت‌های فعال در بورس در پیش‌بینی جریان‌های نقد آتی و در نتیجه پایین آمدن کیفیت گزارش‌گری مالی این شرکت‌ها شده است.

لازم به ذکر است که نتایج غیرمنتظره این پژوهش، دلالت بر ناکارآمدی بازار سرمایه ایران و فقدان قوانین و مقررات روشن و بازدارنده بورس در بررسی و نظارت کارآمد بر اطلاعات و گزارش‌های مالی ارائه شده به وسیله شرکت‌های فعال پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران دارد.

از آن‌جا که بر اساس مطالعات انجام شده توسط نویسندگان این مقاله، تا کنون پژوهشی داخلی در رابطه با مقایسه کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های درمانده و غیر درمانده مالی انجام نشده است، مقایسه نتایج این پژوهش با سایر مطالعات قبلی در ایران امکان‌پذیر نمی‌باشد. در رابطه با پژوهش‌های خارجی، نتایج این پژوهش موافق با نتایج طالب‌نیا و همکاران (۲۰۱۱) و تا حدودی مغایر با نتایج لاجیلی و زگال (۲۰۱۰) می‌باشد ولی در سایر موارد نمی‌توان مقایسه مستقیم انجام داد.

پیشنهاد‌های ناشی از یافته‌های پژوهش به شرح ذیل ارائه می‌گردد:

۱. استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی هنگام تجزیه و تحلیل شرکت‌های فعال در بورس اوراق بهادار تهران جهت تصمیمات اقتصادی به کیفیت گزارش‌های مالی این شرکت‌ها توجه داشته باشند.

۲. به تدوین کنندگان استانداردهای حسابداری و همچنین سازمان بورس اوراق بهادار تهران پیشنهاد می‌شود، قوانین و مقرراتی را اتخاذ کنند که تا حد امکان، کیفیت گزارش‌های مالی شرکت‌های فعال در بورس اوراق بهادار تهران را در طول سال‌های متمادی با استفاده از معیارهای مناسب بررسی و در اختیار استفاده کنندگان قرار دهند.

پی‌نوشت‌ها

1. Palepo, Healy & Hutton
2. Lajili & Ze ghal
3. Altman & Spivack
4. Pool Test
5. Levene Test
6. Cut off

منابع

- ۱- برادران حسن زاده، رسول و بادآور نهندی، یونس. (۱۳۸۸). «ارزیابی کیفیت سودآوری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران (مورد صنایع شیمیایی و دارویی)»، فصلنامه حسابداری مالی، شماره ۸، ۱۵۸-۱۴۴.
- ۲- بولو، قاسم. (۱۳۸۶). هزینه حقوق صاحبان سهام و ویژگی‌های سود، رساله دکتری، دانشگاه علامه طباطبایی تهران.
- ۳- ثقفی، علی و مصطفی عرب‌مازار یزدی. (۱۳۸۹). «کیفیت گزارش‌گری مالی و ناکارایی سرمایه‌گذاری»، پژوهش‌های حسابداری مالی، سال دوم، شماره چهارم، شماره پیاپی (۶)، زمستان، صص ۲۰-۱.
- ۴- جبارزاده کنگرلویی، سعید، خدایار یگانه، سعید و رضا سلطان احمدی. (۱۳۸۸). «بررسی ارتباط بین هموارسازی سود و در ماندگی مالی شرکت‌ها در بورس اوراق بهادار تهران»، فصلنامه حسابداری مالی، سال اول شماره ۲، صص ۸۰-۶۰.
- ۵- حافظ نیا، محمدرضا. (۱۳۸۵). مقدمه‌ای بر روش پژوهش در علوم انسانی، چاپ دوازدهم، تهران، انتشارات سمت.
- ۶- خواجه‌جوی، شکرالله و ناظمی، امین. (۱۳۸۴). «بررسی ارتباط بین کیفیت سود و بازده سهام با تأکید بر نقش ارقام تعهدی در بورس اوراق بهادار تهران»، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۴۰، ۶۰-۳۷.

- ۷- راعی، رضا و سعید فلاح‌پور. (۱۳۸۷). «کاربرد ماشین بردار پشتیبان در پیش‌بینی درماندگی شرکت‌ها با استفاده از نسبت‌های مالی»، *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، شماره ۵۳، صص ۳۴-۱۷.
- ۸- سعیدی، علی و آرزو آقائی. (۱۳۸۸). «پیش‌بینی درماندگی مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار با استفاده از شبکه بیز»، *فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، دوره ۱۶، شماره ۵۶، صص ۷۸-۵۹.
- ۹- کلانتری، خلیل. (۱۳۸۷). *پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی-اقتصادی*، چاپ سوم، تهران، فرهنگ صبا.
- ۱۰- نیکومرام، هاشم و بادآور نهندي، یونس. (۱۳۸۸). «تبیین و ارائه الگویی برای تعیین و ارزیابی عوامل مؤثر بر انتخاب کیفیت گزارش‌گری مالی در ایران»، *فصلنامه فراسوی مدیریت*، شماره ۸، ۱۸۷-۱۴۱.
- 11- Altman, E. I., & Spivack, J. (1983). Predicting Bankruptcy: The Value Line Relative Financial Strength System vs. The Zeta Bankruptcy Classification Approach, *Financial Analysts Journal*, 60-67.
- 12- Amihud, Y., & Mendelson, H. (1986). Asset Pricing and the Bid-Ask Spread. *Journal of Financial Economics*, 17, 223-249.
- 13- Baiman, S., & Verrecchia, R. E. (1996). The Relation among Capital Markets, Financial Disclosure, Production Efficiency and Insider Trading. *Journal of Accounting Research*, 34, 1-22.
- 14- Barth, M., Cram, D. P., & Nelson, K., (2001). Accruals and the Prediction of Future Cash Flows. *The Accounting Review*, 76, 25-58.
- 15- Boateng, D. A. (2011). A Theoretical Construct for Explaining the Impact of Financial Distress on Unethical Earnings Management Decisions. *The Journal Of American Academy of Business*, 16 (2), 89-95
- 16- Charitou, A., Lambertides, N., & Lenos, T., (2007). Managerial Discretion in Distressed Firms. *The British Accounting Review*, 39, 323-346.
- 17- Cohen, A. D. (2004). *Quality of Financial Reporting Choice: Determinants and Economic Consequences*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Northwestern University.
- 18- Diamond, D., & Verrecchia, R., (1991). Disclosure, Liquidity, and the Cost of Capital. *The Journal of Finance*, 66, 1325-1355.
- 19- Easley, D., & O'Hara, M. (2003). Information and the Cost of Capital. Forthcoming, *the Journal of Finance*.

- 20- Glosten, L., & Milgrom, P., (1985). Bid Ask and Transaction Prices in a Specialist Market with Heterogeneously Informed Traders. *Journal of Financial Economics*, 71-100.
- 21- Mikhail, M., Walther B., & Willis, R. (2003). Reactions to Dividend Changes Conditional on Earnings Quality, *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 18, 121-151.
- 22- Rajgopal, S., & Venkatachalam, M., (2005). *Financial Reporting Quality and Idiosyncratic Return Volatility over the Last Four Decades, Empirical Research*. USA: University of Washington.
- 23- Sun, J. (2005). *Financial Reporting Quality, Capital Allocation Efficiency, Financing Structure: An International Study*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Shanghai University.
- 24- Sweeney, A. (1994). Debt Covenant Violations and Managers' Accounting Responses. *Journal of Accounting and Economics*, 17, 281-308.
- 25- Talebnia, Gh., Salehi, M., & Jabbarzade Kangarluei, S. (2011). A Study of the Impact of Collapse on Financial Reporting Quality of Listed Companies, Some Iranian Evidence, *African Journal of Business Management*, 5 (10), 3858-3865.
- 26- Verdi, S. (2006). *Financial Reporting Quality and Investment Efficiency*. (Unpublished Doctoral Dissertation). University of Pennsylvania